

HZ.PEYGAMBER'İN BİR KADIN KONUĞU: KAYLE BİNT MAHRAMA

Doç.Dr.Rıza SAVAŞ

Devrin kaynakları incelendiği zaman, kadınların hemen her konuda Hz.Peygamber'e başvurdukları dikkatimizi çeker. Hem Mekke döneminde hem de Medine döneminde buralarda yaşayan kadınların, çeşitli konularda Hz.Peygamber'e müracaatta bulduklarına dair pek çok örnek bulunmaktadır.

Diğer taraftan Hz.Peygamber'e uzak bölgelerden de başvuran kadınlar olduğu gelen rivayetlerden anlaşılmaktadır. Devrin ulaşım şartları ve kadın anlayışı dikkate alındığında bu örneklerin, Hz.Peygamber'in kadın anlayışını belirleme ve onun kadın haklarına yaklaşımını tesbit konusunda çok büyük önem arzettiğini düşünmekteyiz.

Bu sebeplerle uzak bölgelerden Hz.Peygambere' gelen Kayle , bir makale sınırları içinde ele alınacaktır. Uzak yerlerden Hz.Peygamber'e gelen kadınların, sadece bu kadın olduğu düşünülmemelidir.

Burada makalenin başlığıyla ilgili bir başka noktaya da dikkat çekmek yerinde olacaktır. Bu kadını, "**Hz.Peygamber'e Gelen Kadın Elçi**" olarak düşünmek de mümkündür denebilir. Ancak, elçi, genelde kabilesini veya bir topluluğu temsilen gelen kimse anlamında olduğu için, sözkonusu edilen kadını bu çerçevede düşünmek kanaatimize göre yanlış olur. Bu anlayışla makalenin adını yukarıda kaydettiğimiz gibi koymayı uygun gördük.

I-KAYLE BİNT MAHRAME

Temim kabilesine¹ mensub olduğu kaydedilen Kayle'nin babası Mahrame'yi, neseb kitaplarında Temim kabilesinin el-'Anber oğulları kolu içerisinde görmekteyiz².

Temim
I
Amr
I
el-'Anber
I
Cüdeb
I
'Adi
I
Cöhme
I
el-Haris(veya Cenab)
I
Kurt
I
I
MAHRAME Amr.³

¹.Temim kabilesinin bir kısmı Bahren bölgesinde; diğer bir kısmı da çölde yaşıyordu.Bakınız: Muhammed Hamidullah, İslam Peygamberi, I,426, İstanbul 1980.

².Kaynaklardan bazılarında Kayle'ye, el-Anberiyye şeklinde nisbe verilerek kabilesi belirtilmektedir. Bakınız. İbnu'l-Esir, Usdu'l-Ğabe, I,245-246,Kahire 1970. İbn Hacer ise Kayle'nim kocasını el-Anber oğullarından sayar. Bakınız. İbn Hacer, el-İsabe fî Temyîzi's-Sahabe, IV,380, Kahire 1939.

³.Ebu'l-Münzir Hişam b. Muhammed b. es-Saib el-Kelbî, Cemheratu'n-Neseb,Berut,1986, s.252-259. Aynı kabileden olan diğer bir kadın Safiyye bint Beşame b. Nadle b. Sinan b. Cüdeb(Cenab), bu kabile ile ilişkilerin bozuk olduğu dönemde İslam birliklerine esir düşer. Hz.Peygamber, "Eğer istersen burada kalabilirsin , ya da kocana dönebilirsin"

KAYLE

Kayle, Habib b. Ezhar ile evlenir. Açık olmamakla birlikte, Habib de aynı kabileden biridir. Çünkü onun hakkında **“Cenab oğullarından biri”** denmektedir.⁴ Bu evlilikten üç kızı olan Habib ölür, hanımı Kayle dul, çocukları yetim kalır. Habib'in erkek kardeşi Es'ub, erkek kardeşinin ölmesinden sonra onun kızları konusunda kendisinin karar verme hakkına sahip olduğunu düşünerek Kayle'nin kızlarını elinden almak ve evlendirmek ister. Kayle, Es'ub'ün bu konuda haksızlık yaptığını düşünür ve bunu engellemek için Medine'ye gidip Hz.Peygamber'den yardım istemeye karar verir.

Kayle'nin, hicri sekizinci yılda Medine'ye geldiği söylenebilir. Çünkü bu yıllarda Arap yarımadasında, Medine cazibe merkezi olmuş ve Araplar, Hz.Peygamber'in liderliğini kabul etme isteğinde bulunmuşlardır. Kayle de kendisine reva görülen zulmü ancak Hz.Peygamber'in önleyebileceğine inanmış gözükmetedir. Ayrıca Kayle, Medine'ye geldiği sırada, Amr b. el-As'ın, bir sefere çıkmak için hazırlandığı zikredilmektedir⁵. Muhtemelen Amr, bu sırada hicri sekizinci senenin cumade'l-ahire'sinde çıktığı Zatu's-Selasil seriyyesine⁶ hazırlanıyordu.

Kayle, hasta olan kızı Hudeyba'yı⁷ da beraberinde Medine'ye götürmek zorunda kalır ve develerine binmek üzere hareket edince bir tavşan sıçrayarak kaçır. Bunun üzerine el-Hudeyba:

“Bu konuda senin topuğun, Es'ub'ün topuğundan yüksek olmaya devam edecektir”⁸ der. Tekrar deveye yönelince bu defa da bir tilki kaçır.

diye onu serbest bırakınca kadın **“Kocama dönmek istiyorum”** der. Bunun üzerine Hz.Peygamber , onu kocasına gönderir. Bkz.et-Taberî, Tarih, III,169, Beyrut 1967.

⁴ .İbn Hacer, el-İsabe, IV,380.

⁵ .İbnu'l-Esir, Usdu'l-Ğabe, I,387,Kahire 1970.

⁶ .İbn Sa'd, et-Tabakat,II,131,Beyrut 1968.

⁷ .Hudeyba kelimesi, Hadba kelimesinin musağğar(küçültülmüş) şeklidir. Hadba kanbur kadına verilen isimdir. bkz. İbn Manzur, Lisanu'l-Arab, I, 30,Beyrut 1955.

⁸ .Yani , **“Sen, Es'ub'den daha üstün ve daha şerefliyin”**demektir.Bkz.el-Mizzî,Tehzîbu'l-

el-Hudeyba aynı sözleri tekrar eder. Kayle kızıyla beraber develerine binmek için yaklaşıncı, artık iyice ürkmüş olan deve çöküp kalkmaz.

el-Hudeyba, annesine dönerek şöyle der:

“Seni Es’ub’ün ahı tuttu”.

Kayle:

“Kızımı sıkıştırdım” ve ona:

“Yazıklar olsun sana ! Ben ne yapabilirim ?” dedim.

O:

“Elbisenin dışını içine çevir,önünü arkaya getir ve bu şekilde giy, ayrıca devenin üzerindeki örtüyü de değiştir” dedi ve sonra kendi elbisesini ters yüz edip önu arkaya gelecek tarzda giydi”.

Kayle kızının söylediklerini yapınca deve rahatladı, kalktı, gerindi ve işedi. Bunun üzerine onlar eşyalarını devenin üzerine yükleyip hareket ettiler. Arkadan Es’ub’ün yalın kılıç geldiğini farkettiler. Kayle kızıyla beraber Es’ub’den gizlenmek için büyük bir eve sığındı. Bunu farkedenden Es’ub, onlara saldırdı, kılıcının ucu Kaylenin kafasını sıyırdı. Es’ub, Kayle’ye şöyle bağırdı:

“Ey pislik kadın! Kardeşimin kızını bana bırak”

Kızını amcasına bırakmak zorunda kalan Kayle, Şeyban oğullarına gelin gitmiş olan kızkardeşinin yanına gider ve buradan Hz.Peygamber’e gitmek ister. Bir gece evin erkeği **“Gece Sohbet”**⁹inden döndüğü zaman Kayle’nin uyuduğunu sanarak eşine şöyle seslenir:

“Babanın üzerine yemin olsun ki; Kayle’ye iyi bir arkadaş buldum”.

Eşi,

“Kim o ?” diye sorunca o,

“Hureys b. Hassan eş-Şeybanî’dir. Yarın erkenden Bekr b. Vail

Kemal,XXXIV,281,Beyrut 1992; İbn Manzur, a.g.e., I,719.

⁹ .Araplarda **“Gece Sohbeti”** adeti olduğu ve buna es-Samir dendiği bilinmektedir.

oğulları, onu Rasulullah s.a.v.'e elçi olarak gönderiyorlar” der.

Bu konuşmaları duyan Kayle, erkenden kalkıp devesine biner ve henüz çok uzaklaşmamış olan Hureys b. Hassan'a yetişir. Zaten kervan da mola vermiştir. Kayle, ona arkadaş olmak istediğini söyleyince Hureys, bunu memnuniyetle kabul edeceğini açıklar.

Kayle, Medine'ye varıncaya kadar Hureys'le beraber yolculuk eder. Kervan, sabah namazı vaktinde Medine'ye girer. Tan yeri henüz ağarmış, yıldızlar kaybolmamış ve karanlık yerini aydınlığa terketmemiştir.

Kayle şöyle demektedir:

«Ben cahiliye devrinden yeni kurtulmuş bir kadın olduğum için erkeklerle beraber aynı safta yerimi aldım. Safta yanımda duran erkek bana:

“Sen kadın mı, yoksa erkek misin ?” diye sorunca,

“Kadınım” dedim. Adam,

“Neredeyse beni fitneye sokacaktın. Burada durma, ötede saf tutmuş kadınların yanına git” dedi. Baktım ki girdiğimde görmediğim kadın safı, odaların yanında bulunuyor¹⁰. Aralarına ben de katıldım. Güneş doğunca öne doğru yaklaştım. Rasulullah s.a.v.'i görürüm ümidiyle görünümü güzel olan ve kıyafeti düzgün bir erkek gördüğüm zaman gözüm insanların üzerinden ona kayıyordu. Nihayet güneş biraz yükselince bir adam geldi ve

“es-Selamu aleyke ya Rasulellah” dedi. Hz.Peygamber,

“Ve aleykesselam ve rahmetullahi ve berekâtüh” dedi.

Rasulullah'ın üzerinde safrana boyanmış, temiz, eski iki izar vardı. O, bacaklarını dizlerinden karnına doğru çekmiş ve iki elini onları kocaklayacak şekilde birleştirmiş, bir tarzda(Kurfusa oturuşu tarzında) oturmakta idi. Rasulullah'ın heybetli oturuşu, benim korkudan titrememe sebep olmuştu. Hz.Peygamber'in yanbaşımda oturan birisi,

¹⁰ .Hz.Peygamber'in Mescidinde kadın saflarının erkek saflarının arkasında olduğu şeklinde genel bir kanaat vardır. Ancak bu rivayette, kadın saflarının “Hz.Peygamber'in Eşlerinin Odalarının yanında” oluştuğu ifade edilmektedir. Bu durumda kadın safları, erkek saflarının solunda oluşturulmuş demektir.

“Ya Rasulellah! kadıncağız korkudan titriyor” dedi. O, arkasında olduğum halde bana bakmadan,

“Ey kadın sakın ol” dedi. Bu sözden sonra Allah, içimdeki korkuyu giderdi.

Rasulullah’a yönelen ilk adam, benim arkadaşım oldu. Rasulullah, onun ve kavminin İslam üzere bey’atlerini kabuletti. Arkadaşım, Rasulullah’a şöyle dedi:

“Ey Allah’ın Rasulu! bizimle Temim oğulları arasında ed-Dehna’yı bize yaz. Yolcu ve komşu olan hariç, onlardan hiç kimse oraya tecavüz etmesin”.

Rasulullah da,

“Ey delikanlı! Ona ed-Dehna’yı yaz” dedi.

Rasulullah’ın ona ed-Dehna’yı yazdırmayı emrettiğini görünce rahatsız oldum. Çünkü orası benim vatanım ve yurdumdur.

Rasulullah’a şöyle dedim: **“Ya Rasulellah! Bu adamın senden istediği yer, boş bir arazi değildir. Burası senin de bildiğin üzere develerin bağlandığı ve koyun sürülerinin yayıldığı ed-Dehna’dır Temim kadınları ve onların oğulları , buranın yanibaşındadır”.**

Bunun üzerine Rasulullah: **“Dur delikanlı yazma. Kadıncağız doğru söylüyor. Müslüman müslümanın kardeşidir, su ve ağaç her ikisinin ortak malıdır, müslümanlar ayırımıya karşı yardımlaşırlar.”** dedi.

Hureys , ona yazılacak olan bu yazının engellendiğini görünce, bir elini diğerinin üzerine vurdu ve şöyle dedi:

“Seninle benim durumum ,

“Koyun ölümünü tırnakları ile taşır” sözünde ifade edilen anlama benzemektedir” dedi.

Bunun üzerine ben,

“Sen gerçekten karanlıklarda rehberliğini , yılculuk esnasında cömertliğini ve yol arkadaşın olan bir bayana karşı dürüstlüğünü Rasulullah’a varıncaya kadar sürdürdün. Fakat sen payını isterken benim payım konusunda beni kınama” dedim.

Hureys,

“Ey babasız kadın! ed-Dehna’da senin ne payın var?” diyince, ben,

“Orası devemi bağladığım yerdir. Halbuki sen orayı hanımının devesi için istiyorsun” dedim.

Sonra Hureys şöyle dedi:

“Gerçekten yaşadığım sürece sana kardeş gibi davranacağıma Rasulullah’ı şahit tutuyorum. Çünkü sen, beni, onun yanında bu şekilde övmüş oldun”.

Bunun üzerine ben de,

“Sen söze böyle başladığın için, bu dostluğu yok etmemeye söz veriyorum” dedim.»

Bu konuşmalardan sonra Hz.Peygamber, Kayle ve kızları için kırmızı bir deri üzerine şu yazıyı yazdırdı ve bunu Kayle’ye verdi:

“Bu yazı Kayle’ye ve onun kızlarına yazılmıştır:

Bunlardan hiçbiri,

(1)- Sahip oldukları haklardan mahrum edilemez

(2)- Ve zor kullanılarak hiçbiri ile nikahlanılamaz.

(3)- İnanan ve müslüman olan herkes,

bu kadınlara muhakkak yardımcı olacaklardır.

(4)- Ey Kayle ve kızları! Siz de iyi davranan

(5)- Ve kötü hareketlerden sakınan kadınlardan olunuz.”¹¹

Bu kadının, uzak bir bölgeden Medine’ye gelmesi, Hz.Peygamber’in,

¹¹ İbn Sa’d, et-Tabakat, I, 317-320.

kadın hakları konusunda ne kadar hassas davrandığını göstermektedir. Çünkü gelen rivayetlerden de anlaşıldığı üzere Kayle, kocasının ölümünden sonra, kaynının baskısı ile karşılaşınca bu baskıdan kurtulmanın yolunun, Hz.Peygamber'den geçtiğini düşünmektedir. Zira, Hz.Peygamber'in kadın hakları konusunda attığı adımlar, sadece Hicaz bölgesinde duyulmamış, Arabistanın hemen her tarafında yankılanmıştır diyebiliriz.

Bu sebeple, Kayle'nin, o dönemin şartları içinde yaşadığı bölgeden¹² Medine'ye gitmenin tehlikeli olduğunu bildiği halde, içinde bulunduğu zor durumdan kurtulmak için bu yolculuğu göze aldığı anlaşılmaktadır.

Diğer taraftan bir kadın olduğu halde kardeşine Hz.Peygamberden "Eman" sağlayacağına inanan Vasîle'nin de Medine'ye gelmesi, Burada gelişmekte olan İslam dininin ve onun tebliğcisinin kadını da erkek gibi bir muhatap kabul ettiğini göstermesinin ötesinde bazı konularda kadına daha fazla değer verildiğine de işaret eder. Çünkü aynı kabileden Dubab için "Eman" dileyecek bir erkeğin bulunmadığını ifade eden bir bilgiye sahip değiliz.

Sonuç olarak diyebiliriz ki, bu kadının karşılaştığı önemli problemlerin çözümünü Hz.Peygamber'den beklemesi ve bunu gerçekleştirmesi, Hz.Peygamber'in kadına verdiği değeri ortaya koyar.

¹².Kayle'nin, er-Rebeze'den el-Hureys(veya el-Haris) b. Hassan'ın Medine'ye giden kafilesine katıldığı(İbnu'l-Esir, Usdu'l-Ğabe, I,386) kaydedilmektedir. Rebeze'nin Medine'ye uzaklığı, yaklaşık olarak o dönemim şartları çerçevesinde iki gecelik bir mesafedir. Çünkü el-Karede'nin, er-Rebeze ve el-Ğamre arasında olduğu(İbn Sa'd, et-Tabakat, II,36) ve el-Ğamre'nin Medine'ye iki gecelik uzaklıkta bulunduğu(İbn Sa'd, et-Tabakat, II,84) belirtilmektedir.